

דף הרחבות – חוק ומוסר

1. המשפט המצווה על ידי הדת יש לו מטרה אחת עם המוסר להגשים את הצדק ולבער את הרשע, והוא הדין בתורת משה. כל משפטיה יש להם זיקה לרעיון המוסרי עד שלא הבדילה כלל, כאמור, בין המוסר והמשפט בראותה בהוקי המשפט חלק מהותי מן המוסר... אולם נגד ההשקפה הזאת, שהמשפט הוא חלק מן המוסר, קמו עוררים רבים. בראש וראשון מתנגדים לה כל אלו הכופרים בכלל במוסר אפריורי, לאמור שאינם מודים במציאות רגש מוסרי באדם מלידה, וחושבים, כי את התודעה המוסרית רכש לו האדם אפוסטריורי, כלומר לרגל נסיונותיו בחיים. לדעתם לא נוצרו החוקים המוסריים עקב הרגש המוסרי, אלא להפך, לאחרי שנתקנו חוקים מוסריים עקב התועלת שבהם לתקון חיים הדדיים, התהווה לאט לאט גם הרגש המוסרי.

(הרב שמעון פדרבוש, המוסר והמשפט בישראל, עמ' 21)

2. המוסר וציוויו נדמים הם לאגם מים מהורים, והמשפט וציוויו נדמים הם להכבצלות מים (נימפואות) המובלות במים, הפרוסות על פני המים והשואבות מן המים היים ועוצמה. המוסר מזין את המשפט בשורשיו והוא אף על סביבותיו של המשפט. יש מהם מפרחי הכבצלות המים הנותנים תוקף משפטי לציוויו מוסר; יש שפרחי הכבצלות משמשים מושגי מסגרת במשפט הנמלאים תוכן בציוויו המוסר, מוסר אישי ומוסר חברתי: כך המושגים 'מוסר ו'צדק' וכך מושג 'תום הלב'. יש שהמוסר ימצא מקומו בינותינו כמות שהוא, בלא שיידרש למתווכים; ויש פרחי הכבצלת שאינם מתקיימים כלל מן המוסר.

(מישאל חשין¹, ע"א 3798/94 פלוני נ' פלונית, עמ' 182)

3. בתחום הזה (עבירות מיניות) תפקידו של החוק, כפי שאנו רואים אותו, הוא לשמור על הסדר הציבורי ולהבטיח התנהגות הולמת, להגן על האזרח מפני מעשים שהם תוקפניים ופוגעניים, ולספק ביטחונות די הצורך נגד ניצול לרעה והשחתת הזולת, בייחוד לאלה שהם פגיעים במיוחד (...). לדעתנו אין זה מתפקידו של החוק הפלילי להתערב בחייהם הפרטיים של האזרחים או לנסות לאכוף דרכי התנהגות מסוימות, מעבר לצורך להוציא אל הפועל את המטרות שניסחנו.

(דו"ח וולפנדן, סעיף 13)

¹ מישאל חשין (נולד בלבנון ב-1936, נפטר בישראל ב-2015) היה משפטן ישראלי ודוקטור למשפטים, אשר כיהן כשופט בבית המשפט העליון בשנים 1992-2006, ומתוכן בשנים 2005-2006 כיהן כמשנה לנשיא בית המשפט העליון.

4. מהו היחס בין פשע לחטא, בין הכנסיה לחוק? אינני חושב שהטא ופשע חד הם. החוק האלוהי והחילוני נפרדו זה מזה, אך הם מתאחדים שוב בשל הצורך שיש לכל אחד מהם בשני. אין זה מתפקידי להדגיש שהכנסיה זקוקה לחוק החילוני; ניתן לומר על כך בתמצית שאין תקרה בלי רצפה. אני אומר דברים ברורים מאוד באשר להזדקקותו של החוק לכנסיה. אמרתי שהחוק הפלילי עוסק באמות המידה המינימליות להתנהגות אנושית ושהחוק המוסרי עוסק באמות המידה המרביות שלה. הכלי שבידי החוק הפלילי הוא ענישה; הכלים של החוק המוסרי הם לימוד, הדרכה ותוכחה. אילו הניחו אי פעם לכל מעמסת החטא ליפול על החוק הוא לא היה עומד בכך. אם בנקודה כלשהי הסרה הוראה מוסרית ברורה ומשכנעת, ביצוע החוק נפגע (...)

מטרת דבריי היא להראות מה קורה לחוק בענייני מוסר שהקהילה ככלל אין בה תחושה פנימית עמוקה כי אכן יש בהם חטא; החוק כורע תחת עומם שהוא איננו בנוי לשאת, והוא עלול להיות מעוות בדרך קבע.

(פטריק דבלין, מוסר והחוק הפלילי, תכלת 3 עמ' 143-144)